

The Effectiveness of Peace Education on Interpersonal Relationships and Students' Academic Motivation Girl

**Leila Zamani
Kokhaloo**

Corresponding Author, Ph.D. Student in Educational Psychology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: lezamani@gmail.com

**Mojgan Sepah
Mansour***

Associate Professor, Department of Psychology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: drsepahmansour@yahoo.com

**Khadijeh Abolmaali
Alhosseini**

Associate Professor, Department of Psychology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran. E-mail: sama.abolmaali@gmail.com

Abstract

The aim of this study was to determine the effectiveness of peace education on interpersonal relationships and students' academic motivation in a quasi-experimental method with a pre-test-post-test design, taking into account the one-month control and follow-up group. The statistical population of the study was all female students in the first year of high school in District 19, Education, Tehran, in the academic year of 1998-99, amounting to 5901 people. The statistical sample size of the study was 40 junior high school students who were selected by purposive sampling. The data collection tool was the section on interpersonal relationships and academic motivation from the Academic Competency Questionnaire (ACES), Elliott and Diperna(1999). After performing the pre-test, the experimental group underwent peace training in 8 consecutive 90-minute sessions according to the peace education protocol, and the control group did not receive any training in this area. Finally, both groups were tested for interpersonal relationships and academic motivation (post-test). After one month, both groups were exposed to the same test again (follow-up). Data were analyzed by repeated measures analysis of variance and Bonferroni post hoc test. Analysis of variance showed that peace education explains 57% of variance changes in interpersonal skills scores and 46.1% variance variations in academic motivation scores; Therefore, it can be said that peace education has been effective in increasing interpersonal skills and academic motivation of students. And this effect remained stable after the follow-up stage ($p < 0.01$).

How to Cite: Zamani Kokhaloo, L., Sepah Mansour, M., & Abolmaali Alhosseini, K. (2023). The Effectiveness of Peace Education on Interpersonal Relationships and Students' Academic Motivation Girl. *Educational Psychology*, 19(67), 192-215. doi: 10.22054/jem.2023.68624.3384

Educational Psychology is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

The results of this study indicate the need to learn how to live together. Peace education has a positive effect on interpersonal relationships and students' academic motivation, improves students' interpersonal relationships in school and increases their motivation to study.

Keywords: peace education, interpersonal relationships, academic motivation

1. Introduction

After the family, school is the most important institution where teenagers grow and are supported. What is clear is that the definition of school in the developed world has changed. School is no longer considered a place to teach science, mathematics, reading and writing to students. Rather, it is a place that, by imparting life skills, can provide the basis for increasing mental health among teenagers and young people, so that, along with that, it will also lead to the progress and academic success of students. These students will be messengers of peace and friendship for the world in the future (Hedayati, 2019). One of the most important skills in life is the "interpersonal" skill, which means the skill of communicating between individuals or groups in human society, because an important part of the reality of life is social relationships and the ability to be good neighbors and succeed in establishing effective communication, is one of the important factors of success in life. (Nilipur, 1390) Communication skills mean the ability to express correct verbal and non-verbal characteristics that are necessary to establish personal communication (Hijazi, Babakhani, and Ahmadi, 2017). Establishing effective communication between students improves their feelings towards the events and processes related to school and the evolution of the quality of education and learning (Lari, Hijazi, Aje-e Wojkar, 2018). On the other hand, according to what has been reviewed, the extent of the impact of education in the field of peace on interpersonal relationships and academic motivation of students has been neglected in previous domestic and foreign research. Therefore, the current study aims to test the effect of peace education, which means learning to live together, on interpersonal relationships and the academic motivation of students, and seeks to find the answer to the question: Does peace education affect relationships Does the interpersonal and educational motivation of female students of the first year of high school have an effect? Based on the research problem, the purpose and hypothesis of the research are

presented as follows: Purpose: to determine the effectiveness of peace education on interpersonal relationships and students' educational motivation. Hypothesis: peace education has a significant effect on interpersonal relationships and academic motivation of students.

Research Question(s)

2. Literature Review

Does peace education have an effect on the interpersonal relationships and academic motivation of female students in the first year of high school?

Based on the research problem, the purpose and hypothesis of the research are presented as follows: Purpose: to determine the effectiveness of peace education on interpersonal relationships and students' educational motivation.

Hypothesis: peace education has a significant effect on interpersonal relationships and academic motivation of students.

3. Methodology

This research was conducted in a semi-experimental method with a pre-test-post-test design, considering the experimental and control groups with a one-month follow-up. The statistical population of the research included all the female students of the first year of high school in the 19th district of Tehran, in the academic year of 2018-2019, totaling 5901 people. The statistical sample size of the research was 40 students of different educational levels of the first secondary school, from two schools of Hijab and Virtue, which were selected in two stages. In the first stage, voluntarily and then by targeted sampling, based on the entry criteria and exit criteria introduced by the researcher, and after matching in terms of age, educational level and pre-examination scores, simple random methods are placed in two experimental and control groups. For the experimental group, the peace education program, including 8 consecutive 90-minute sessions, was implemented based on the peace education protocol (developed by the researcher), as described in table number (1). The content validity of this educational package was checked and confirmed by surveying experts and calculating CVR and CVI. Cases whose CVR was less than (0.62) and whose CVI was less than (0.79) were discarded. The people of the control group also did not receive any training in this field.

4. Results

This research was conducted in a semi-experimental method with a pre-test-post-test design, considering the experimental and control groups with a one-month follow-up. The statistical population of the research included all the female students of the first year of high school in the 19th district of Tehran, in the academic year of 2018-2019, totaling 5901 people. The statistical sample size of the research was 40 students of different educational levels of the first secondary school, from two schools of Hijab and Virtue, which were selected in two stages. In the first stage, voluntarily and then in the form of targeted sampling, based on the entry criteria and exit criteria introduced by the researcher, and after matching in terms of age, educational level and pre-examination scores, simple random methods are placed in two experimental and control groups. The content validity of this educational package was checked and confirmed by surveying experts and calculating CVR and CVI. Cases whose CVR was less than (0.62) and CVI was less than (0.79) were discarded.

5. Discussion

The purpose of this research was to investigate the effectiveness of peace education on interpersonal relationships and educational motivation of students. According to the results of this research, peace education has been able to explain 57% of the variance of interpersonal skills and 46.1% of the variance of educational motivation; and to significantly increase the average scores of interpersonal skills and academic motivation of experimental group students. At the same time, in the control group, the average scores of interpersonal skills and academic motivation in the pre-test stage compared to the post-test did not have a statistically significant difference. Also, the mean scores of interpersonal skills and academic motivation in the experimental group compared to the control group have had a significant statistical difference in the stage after the implementation of the educational program. This finding shows that the design and implementation of the educational program are of great importance and necessity in order to improve the interpersonal skills and educational motivation of the students. The next result of the research showed that peace education has a positive and stable effect on improving interpersonal relationships and students' educational motivation. The limitations of this research are the short and intensive course of training and follow-up, not having

enough time to practice the training given due to the limited facilities that schools provide for research, and the limited scope of the research to female students of secondary schools. First, the 19th district of Tehran affects the generalization of its results. Therefore, it is suggested to increase the generalizability of the results, at the level of the research proposal, to carry out this research in other regions of the country and to investigate the effect of these trainings in other grades and educational courses and in boys' schools as well. Also, the effect of these trainings on other dependent variables such as responsibility, possible high-risk behaviors of students, social participation, and non-violence in school, etc. should be investigated.

6. Conclusion

I have no conflict of interest.

Acknowledgments :We hereby express our gratitude to the supervisors and advisors of this research as well as the education officials of the 19th district of Tehran who helped in conducting this research

اثربخشی آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان دختر

نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری گروه روانشناسی تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: lezamani@gmail.com

دانشیار گروه روانشناسی عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: drsepahmansour@yahoo.com

دانشیار گروه روانشناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران رایانامه: sama.abolmaali@gmail.com

لیلا زمانی کوخالو*

مژگان سپاه منصور

خدیجه ابوالمعالی

چکیده

این پژوهش با هدف، تعیین اثربخشی آموزش صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، به روش نیمه تجربی با طرح پیش آزمون- پس آزمون با در نظر گرفتن گروه کنترل و پیگیری یک ماهه انجام شد. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه منطقه ۱۹، آموزش و پرورش شهر تهران، در سال تحصیلی ۹۹-۹۸، به تعداد بالغ بر ۵۹۰۱ نفر بود. حجم نمونه آماری پژوهش، ۴۰ نفر دانش آموز دوره اول متوسطه بود که به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شده اند. ابزار گردآوری داده ها، بخش ارزیابی روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی از پرسشنامه شایستگی تحصیلی (ACES)، الیوت ودیپرنا (۱۹۹۹) بود. پس از اجرای پیش آزمون، گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه ای به صورت پی در پی، بر اساس پروتکل آموزش صلح محقق ساخته، تحت آموزش صلح قرار گرفته و گروه کنترل، هیچ گونه آموزشی در این زمینه دریافت نکردند. در انتها، هر دو گروه در معرض آزمون ارزیابی روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی قرار گرفتند (پس آزمون). پس از گذشت یک ماه مجدداً هر دو گروه در معرض همان آزمون قرار گرفتند (پیگیری). داده ها به روش تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی تحلیل شد. تحلیل واریانس نشان داد که آموزش صلح ۵۷ درصد تغییرات واریانس نمرات مهارت های بین فردی و ۴۶/۱ درصد تغییرات واریانس نمرات انگیزه تحصیلی را تبیین می کند؛ بنابراین می توان گفت آموزش صلح در افزایش مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان مؤثر بوده است؛ و این تأثیر پس از مرحله پیگیری پایدار مانده است (۰/۰۱ > p). نتایج این پژوهش حاکی از ضرورت یادگیری چگونه باهم زیستن است. آموزش صلح با تأثیرگذاری مثبت بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، موجب بهبود روابط بین فردی دانش آموزان در مدرسه و افزایش انگیزه به تحصیل در آنان می گردد.

کلیدواژه ها: آموزش صلح، روابط بین فردی، انگیزه تحصیلی

استناد به این مقاله: زمانی کوخالو، لایلا، سپاه منصور، مژگان، و ابوالمعالی. (۱۴۰۲). اثربخشی آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان دختر. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۹(۶۷)، ۱۹۲-۲۱۵. doi: 10.22054/jem.2023.68624.3384

Educational Psychology is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

مقدمه

مدرسه بعد از خانواده، مهم‌ترین نهادی است که نوجوانان در آن رشد می‌کنند و مورد حمایت قرار می‌گیرند. آنچه مشخص است آن است که تعریف مدرسه در دنیای توسعه یافته تغییر پیدا کرده است. مدرسه دیگر مکانی محسوب نمی‌شود که علوم، ریاضیات، خواندن و نوشتن را به دانش‌آموزان بیاموزد. بلکه مکانی است که با آموزش مهارت‌های زندگی، بتواند زمینه افزایش سلامت روان را در میان نوجوان و جوانان، فراهم آورد تا در کنار آن، موجبات پیشرفت و موفقیت درسی دانش‌آموزان هم به وجود آید. این دانش‌آموزان در آینده پیام‌آور صلح و دوستی برای جهان خواهند بود (هدایتی، ۱۳۹۹). یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی، مهارت «بین فردی» یعنی مهارت ارتباط فرد با فرد یا گروه در اجتماع انسانی است، زیرا بخش مهم از واقعیت زندگی، روابط اجتماعی است و توانایی در حسن همجواری و موفقیت در ایجاد ارتباط مؤثر، یکی از عوامل مهم موفقیت در زندگی است. (نیلی‌پور، ۱۳۹۰). منظور از مهارت‌های ارتباطی، توانایی ابراز ویژگی‌های کلامی و غیر کلامی صحیح است که برای برقرار کردن ارتباط فردی ضروری است (حجازی و همکاران، ۱۳۹۷). برقراری ارتباط مؤثر بین دانش‌آموزان، باعث بهبود احساسات نسبت به رویدادها و فرایندهای مرتبط با مدرسه و تحول کیفیت آموزش و یادگیری می‌شود (لاری و همکاران، ۱۳۹۸). هراندازه روابط بین افراد در مدرسه دوستانه و صمیمی‌تر باشد، در سال‌های بعد، مشکلات ارتباطی و رفتاری کمتر و احساس تعلق و امنیت روانی بیشتری خواهند داشت (Sandeep & Rashmi, 2017).

بر مبنای نظریه «خود تعیین‌گری»، نیاز به ارتباط، یکی از نیازهای بنیادین روان‌شناختی است که به تمایل به قوی و پایدار بودن روابط بین فردی، اتصال با دیگران، پذیرفته شدن از سوی آنان و احساس تعلق به آن‌ها و به جامعه اشاره دارد (Ryan, 1995). همچنین بر اساس نظریه دل‌بستگی بالبی، نوجوانان دارای یک کشش غریزی برای ارتباط با فرد دیگر هستند؛ بنابراین فرایند، نیاز به ارتباطات بین فردی امری ذاتی است (Steenburger, 2004). تعامل دانش‌آموزان با یکدیگر، دو بعد شناختی و عاطفی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. روابط عاطفی و هیجان‌ها به عنوان یک عنصر مهم در تعامل اجتماعی و ارتباط میان فردی است. از این رو، دانش‌آموزانی که از شایستگی‌های عاطفی و اجتماعی برخوردارند، علاوه بر روابط مثبت و سازنده با دیگران، از سلامت ذهنی و توانایی سازگاری بالایی برخوردارند (Humphrey et

al., 2011). ارتباط دانش آموزان با یکدیگر، یا با معلمان خود، انگیزه آنها را در فعالیت‌های تحصیلی و عملکرد هیجانی و اجتماعی بهبود می‌بخشد و به رشد شخصی و هویت‌های خودشکوفایی آنان کمک می‌کند (Riley, 2009؛ Spilt et al., 2012؛ موتابی و فتا، ۱۳۸۷). وجود تعارض در این رابطه، با ایجاد احساس ناامنی و فشار، مانعی برای رشد دانش آموز به حساب می‌آید (Baker, 2006).

نوجوانی و دوره متوسطه از مهم‌ترین دوره‌های زندگی دانش آموزان است. برقراری روابط سالم با دیگران و کسب مهارت‌های فردی لازم برای شناخت زندگی سالم و مؤثر، از مهم‌ترین نیازهای دانش آموزان در این دوره است. چنانچه نوجوانان به راهبردهای مقابله‌ای کارآمد مجهز نباشند و توانایی کمی برای درک هیجان‌های خود و دیگران داشته باشند، در برخورد با فشارها و بحران‌های نوجوانی توان کمتری داشته و دارای مشکلات بین فردی^۱ بیشتری می‌گردند (Tajeri, 2016). نتایج پژوهش حبیبی کلیبر و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد که آموزش مهارت‌های اجتماعی، بر روابط بین فردی دانش آموزان تأثیر دارد و باعث کاهش مشکلات بین فردی در دانش آموزان می‌گردد. برقراری روابط بین فردی برای افراد دارای مشکلات بین فردی، اغلب یکی از ناراحت‌کننده‌ترین عوامل استرس‌زا به شمار می‌رود که آنها به صورت روزانه با آن مواجه می‌شوند (Norouzi et al., 2017). مشکلات بین فردی خصیصه‌ای است که منجر به پریشانی شخصی می‌شود و از عملکرد مناسب فرد در روابط اجتماعی جلوگیری می‌کند؛ همچنین نقش مهمی در دوام اختلالات و ناراحتی‌های روان‌شناختی دارد (Markey et al., 2014). Gresham و همکاران (2017)، در پژوهشی مهارت‌های اجتماعی را به‌عنوان رفتارهای جایگزین برای دانش آموزان در معرض خطر، تعلیم دادند. این مهارت‌ها شامل مهار خشم، دوست‌یابی، ابراز وجود و ارتباط بوده است.

شواهد پژوهشی نشان داده‌اند که تجربه مشکلات بین فردی برای نوجوانان نتایج منفی مانند افت عملکرد تحصیلی، احساس تنهایی، خودکشی، ترک زود هنگام مدرسه، بیکاری، روابط ناکارآمد با والدین و سوء مصرف مواد را در پی دارد (Dastan et al., 2014). همچنین نوجوانان به دلیل حساسیت نسبت به طرد و انتقاد، عزت‌نفس پایین، از روابط بین فردی کناره‌گیری می‌نمایند و دارای روابط بین فردی ضعیفی می‌گردند (Miller et al., 2010)؛ روابط بین فردی مؤثر، اثر مستقیم بر روی سلامت روانی فرد دارد و به رشد شخصی و هویت‌های خودشکوفایی افراد کمک می‌کند (موتابی و فتا، ۱۳۸۷). دانش آموزان با روابط

بین فردی بهتر، ادراک مطلوب‌تری از مدرسه دارند و دیدگاه مثبتی در مورد خودشان دارند (Holder & Klassen, 2010). نوجوانانی که مورد پذیرش همسالان قرار دارند، احساس بهتری داشته و درباره خودشان و صلاحیت‌هایشان به‌طور مثبت فکر می‌کنند و در موقعیت‌های اجتماعی دریافت شده، نسبتاً هم‌نوا هستند و به‌آسانی با مسائل کنار می‌آیند (Compton, 2012). یافته‌های Millings و همکاران (2012)، نشان داد که دل‌بستگی ایمن با همسالان می‌تواند منجر به ارتباط بهتر با مدرسه و کاهش افسردگی و افزایش انگیزه تحصیلی در میان نوجوانان دانش‌آموز شود. علت آن این امر است که در دوره نوجوانی، نیاز نوجوان به همسالان بیشتر از گذشته می‌شود و حضور همسالان حمایتگر می‌تواند به نوجوان درس‌زگاری بهتر، کمک کند. مطالعات بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیبر (۱۳۹۶)، حاکی از این بود که آموزش مهارت‌های ارتباطی باعث افزایش انگیزش درونی، انگیزش بیرونی و سازگاری تحصیلی شده و میزان بی‌انگیزشی را در دانش‌آموزان کاهش می‌دهد.

روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دو مورد از خرده‌مقیاس‌های توانمندسازهای تحصیلی است که خود از مؤلفه‌های شایستگی تحصیلی محسوب می‌شود (موسوی و همکاران، ۱۳۹۶). منظور از انگیزه تحصیلی، میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت‌هایی است که موفقیت در آن‌ها به کوشش و توانایی‌های فرد بستگی دارد (Marshall Rio, 2014). بر اساس تعریفی از Jones (2009)، انگیزه تحصیلی مجموعه‌ای از اقدامات رفتاری (انتخاب هدف، تلاش، پافشاری و مداومت) فکری و گفتاری است که به‌موجب آن فعالیت‌های فیزیکی و ذهنی معطوف به هدف برانگیخته می‌شود و ادامه می‌یابد؛ بر این اساس انگیزه، خصیصه مهمی است که همه فعالیت‌های دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. دانش‌آموزان دارای انگیزه، به فعالیت‌ها علاقه‌مندند، سخت‌کوش هستند، اعتمادبه‌نفس دارند، در انجام تکالیف استمرار نشان می‌دهند و عملکرد مطلوب‌تری دارند (Schunk, et al., 2012).

تحقیقات متعدد بیانگر وجود رابطه معنادار بین انگیزه و پیشرفت تحصیلی است (You Trevino & DeFreitas, 2014; Froiland & Worrell, 2016; et al., 2016). بین انگیزه تحصیلی فراگیران و دستیابی به اهداف آموزشی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد (قاسمی و فولاد چنگک، ۱۳۹۰). دانش‌آموزانی که انگیزه تحصیلی بالایی دارند، سطح بالاتری از پیشرفت تحصیلی را تجربه می‌کنند (Tre Painer et al., 2013)، به نقل از بهادری

خسروشاهی و حبیبی کلیبر، ۱۳۹۶). به اعتقاد Rowell and Hong (2013)، انگیزه تحصیلی مهم‌ترین بنیاد پیشرفت در دانش‌آموزان است. انگیزه رابطه تنگاتنگی با عزت‌نفس و خودانگاره دارد و چون هر دو در آغاز به وسیله دیگران شکل می‌گیرد، پس واکنش دوستان و افراد مورد اعتماد تأثیر عمیقی در خودباوری و انگیزه دانش‌آموز دارد (Hartley Brewer & Nahidi, 2007). با این فرض که انگیزه بر تمام ابعاد تحصیلی تأثیرگذار بوده و بر موفقیت در مدرسه مؤثر است، بهبود و ارتقای انگیزه تحصیلی هدفی ارزشمند محسوب می‌شود؛ به همین علت وقتی در سیستم آموزشی مشکلاتی همچون افت تحصیلی رخ می‌دهد، از انگیزه‌ی یادگیرنده به عنوان یکی از علل مهم آن یاد می‌شود (Kim et al., 2015)؛ و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت و افت تحصیلی همواره یکی از حوزه‌های موردنظر پژوهشگران این عرصه بوده است (You et al., 2016؛ Kassu & Yimam, 2016).

با توجه به این که دوره نوجوانی از اهمیت بیشتری برخوردار است و مشکلات انگیزشی و بین فردی می‌تواند باعث روابط ناسالم و افت عملکرد تحصیلی گردد؛ بنابراین ضرورت دارد تا با استفاده از راهکارهایی به کاهش این مشکلات پرداخته شود. به نظر می‌رسد یکی از عواملی که می‌تواند در بهبود روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد، ارتقای شایستگی اجتماعی و تحصیلی نوجوانان با آموزش صلح است.

در چند دهه اخیر آموزش صلح به معنای یادگیری برای باهم زیستن و مهارت‌های بین فردی در مراکز آموزشی توسط صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران آموزشی مورد توجه قرار گرفته است. با آموزش صلح و تقویت روابط بین فردی، از طریق ایجاد آگاهی و ارتقاء مهارت‌ها؛ می‌توان به شکل‌گیری جامعه‌ای که در آن افراد در صلح و آرامش و بدون خشونت و پرخاشگری زندگی کنند کمک کرد. هدف اصلی آموزش صلح، برقراری صلح میان انسان‌ها، روابط بین فردی، گروه‌ها، جوامع و فرهنگ‌ها است (Lauritzen, 2016).

اهمیت آموزش صلح در جهان امروز تا حدی است که انجمن تخصصی با عنوان مؤسسه‌ی بین‌المللی آموزش صلح تأسیس شده است و هر سال با گرد هم آوردن متخصصان سرتاسر جهان، موضوعات مرتبط با صلح را مورد بررسی قرار می‌دهد (Jenkins, 2008). متمم پیشنهادی یونسکو درباره‌ی آموزش صلح، مستلزم این اصل است که آموزش صلح به عنوان یک اصل فراگیر در آموزش به رسمیت شناخته شود؛ یعنی در تدریس این رویکرد، صرف‌نظر از موضوع یادگیری، جهانی شود و محتوای آموزش صلح، وارد فعالیت‌های

تدریس شود (Fathi Vajargah & Eslami, 2008). یادگیری برای باهم زیستن یکی از موضوعات عمده در تعلیم و تربیت امروزه است. این آموزش از کشمکش‌ها اجتناب می‌کند و یا آن‌ها را به صورت مسالمت‌آمیز از طریق یادگیری برای زندگی کردن باهم و همچنین از طریق توسعه روحیه احترام به ارزش‌های کثرت‌گرایی و درک متقابل حل می‌کند (Cherif, 2006).

Monte Sori (1972)، در این زمینه می‌گوید: در آموزش، افراد را تشویق می‌کنند تا به دنبال علایق شخصی خود بروند، دانش‌آموزان در مدرسه، آموزش می‌بینند که هیچ‌کمی به اطرافیان خود نکنند و برای پیشرفت همکلاسی‌های خود که چیزی بلد نیستند، تلاش نکنند و تنها نگران این باشند که در پایان سال ترفیع بگیرند و جایزه این رقابت را به خود اختصاص دهند. این مخلوقات خودخواه بیچاره که به‌طور تجربی ثابت شده است که از لحاظ روحی و ذهنی خسته هستند؛ بعدها خود را در زندگی همانند دانه‌های جدا بر روی زمین کویری می‌یابند که هر کس جدا از همسایه خود زندگی می‌کند، آن‌ها بی‌حاصل و بی‌تجربه هستند و اگر طوفانی بیاید این ذره‌های ریزانسانی که هیچ وابستگی به دنیا و زندگی نداشته‌اند، به راحتی از هم پاشیده خواهند شد؛ بنابراین اگرچه مدارس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در ترویج صلح از جایگاه ویژه‌ای در ادبیات آموزش صلح برخوردار است؛ شواهد و مطالعات متعددی نشان می‌دهد که اعمال خشونت در مدارس از رشد تأسف‌باری در دو دهه گذشته برخوردار بوده است و برخلاف آنچه انتظار می‌رود، مدارس همگام با بسیاری از رسانه‌ها و مؤسسات، خشونت را به اشکال مختلف در ذهن و رفتار دانش‌آموزان شکل می‌دهند.

نتایج پژوهش Mishra (2015) با عنوان «آموزش صلح در مدارس متوسطه ادیشا^۱ در هند»، نشان داده است که از نظر مدیران، تلقین و توسعه تفکر و نگرش مثبت در دانش‌آموزان، در آینده موجب دستیابی به اهداف نهایی بهتر و جامعه‌ای صلح‌آمیز خواهد شد. افزون بر این، رفتارهای صلح‌آمیز و مثبت معلمان و دانش‌آموزان در تعامل با یکدیگر، به موفقیت برنامه‌های آموزشی مرتبط با مقوله صلح در مدرسه کمک می‌کند و بروز رفتارهای منفی و خشونت‌آمیز باعث عدم موفقیت مدرسه در این زمینه می‌شود. در پژوهشی که Sagkala و همکاران (2012) درباره تأثیر آموزش صلح بر سطح همدلی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی در ازبکستان انجام داده‌اند، مشخص شد که برنامه آموزش صلح منجر به افزایش سطح همدلی در دانش‌آموزان شده است. نتایج مطالعات Levett Jones و همکاران

(2009) نشان می‌دهد که ارتباط با معلم تأثیر مثبتی بر افزایش انگیزش درونی، درگیری تحصیلی، درگیری شناختی، خودکارآمدی، پشتکار و عملکرد تحصیلی دارد. دانش‌آموزانی که در چنین فضای ارتباطی قرار می‌گیرند، طبعاً از انگیزش بالاتری برخوردار خواهند بود. در مجموع با در نظر گرفتن مشکلات انگیزشی و بین فردی در نوجوانان و با افزایش این مشکلات و نقش اساسی یادگیری برای باهم زیستن در زندگی مدرن امروزی؛ برنامه‌ریزی مناسب در امر بهبود روابط بین فردی و انگیزشی، اصلاح مشکلات ارتباطی و اجتماعی دانش‌آموزان در خانواده، جامعه و به‌ویژه در نظام آموزش و پرورش ضرورت پیدا می‌کند. از طرفی با توجه به آنچه مرور شد، میزان تأثیر آموزش‌هایی در زمینه صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان، در پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی مغفول مانده است. از این‌رو مطالعه حاضر قصد دارد، تأثیر آموزش صلح به معنای یادگیری برای باهم زیستن را بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان، مورد آزمون قرار دهد و در پی یافتن پاسخ این سؤال است که: آیا آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه تأثیر دارد؟

بر اساس مسئله پژوهش، هدف و فرضیه پژوهش به شرح زیر مطرح شده است:

هدف: تعیین اثربخشی آموزش صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان.

فرضیه: آموزش صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر معنی‌داری دارد.

روش

این پژوهش، به روش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با در نظر گرفتن گروه آزمایش و کنترل با پیگیری یک‌ماهه انجام شد. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه منطقه ۱۹، آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹، به تعداد بالغ بر (۵۹۰۱ نفر) بود. حجم نمونه آماری پژوهش، ۴۰ دانش‌آموز پایه‌های مختلف آموزشی دوره اول متوسطه، از دو مدرسه حجاب و فضیلت بوده که طی دو مرحله انتخاب شده‌اند. در مرحله اول به صورت داوطلبانه و سپس به صورت نمونه‌گیری هدفمند، بر اساس ملاک‌های ورود شامل (ثبت‌نام داوطلبانه، الزام به حضور موفق در دوره‌های آموزشی، پرکردن فرم رضایت آگاهانه شرکت در پژوهش، قرار داشتن در محدوده سنی ۱۲ تا ۱۴ سال و مشغول به تحصیل در پایه‌های هفتم تا نهم متوسطه، عدم ابتلا

به بیماری‌های جسمی مزمن در زمان انجام مداخله، شرکت در پیش‌آزمون‌ها و کسب نمره ۲۷ و کمتر در آزمون ارزیابی روابط بین فردی و نمره ۲۹ و کمتر در انگیزه تحصیلی) و ملاک‌های خروج شامل (نداشتن یکی از ملاک‌های ورود و عدم شرکت منظم در دوره‌های آموزشی) توسط پژوهشگر معرفی شده و پس از همتاسازی به لحاظ سن، پایه تحصیلی و نمره پیش‌آزمون‌ها، به شیوه تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفته‌اند. برای گروه آزمایش، برنامه آموزش صلح، شامل ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به صورت پی‌درپی، بر اساس پروتکل آموزش صلح (محقق ساخته)، به شرح جدول شماره (۱) اجرا شد. روایی محتوایی این بسته آموزشی با نظرسنجی از متخصصین و محاسبه CVI و CVR مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. مواردی که CVR آن‌ها کمتر از (۰/۶۲) و CVI آن‌ها کمتر از (۰/۷۹) بود، کنار گذاشته شدند. افراد گروه گواه نیز، هیچ‌گونه آموزشی در این زمینه دریافت نکردند.

به منظور ارزیابی مهارت‌های بین فردی از سؤال‌های (۳۱ تا ۳۹) پرسشنامه شایستگی تحصیلی دیرنا و الیوت (۱۹۹۹) استفاده شده است. این آزمون ۶۷ پرسش دارد که به صورت طیف لیکرت ۵ تایی از هرگز (۱) تا تقریباً همیشه (۵)، نمره گذاری شده است. ضریب آلفای کرونباخ سؤالات مربوط، توسط الیوت و دیرنا (۱۹۹۹)، ۰/۹۵ گزارش شده است. در پژوهش موسوی و همکاران (۱۳۹۶) نیز ۰/۷۷ به دست آمد. در این تحقیق ضریب پایایی محاسبه شده، ۰/۷۴ بود که اعتبار پرسشنامه را تأیید می‌کند.

انگیزه تحصیلی با سؤالات (۴۸ تا ۵۶) این پرسشنامه، مورد سنجش قرار گرفته است. ضریب آلفای کرونباخ توسط دیرنا و الیوت (۱۹۹۹)، ۰/۹۷ گزارش شده است. در پژوهش موسوی و همکاران (۱۳۹۶) نیز ۰/۸۶ به دست آمد. در این پژوهش ضریب پایایی محاسبه شده ۰/۷۰ بود که اعتبار پرسشنامه را تأیید می‌کند. جهت برآورد روایی صوری پرسشنامه‌ها از دیدگاه متخصصان بهره گرفته شد.

جدول ۱. خلاصه برنامه آموزش صلح

جلسه	اهداف	محتوی
اول	معرفی برنامه و شناخت مفاهیم اولیه صلح (یادگیری زندگی باهم)	- معارفه و آشنایی فراگیران با اعضای گروه و مربی - بیان اهداف و انتظارات شرکت‌کنندگان از حضور در دوره - توضیح در رابطه با مراحل آموزشی دوره - آشنا نمودن فراگیران با ساختار، قوانین و اصول برنامه آموزشی

جلسه	اهداف	محتوی
		- آشنایی فراگیران با سرفصل‌ها و آشنایی با اصطلاحات آموزشی مبحث صلح
دوم	آشنایی با اصطلاحات و مفهوم صلح	- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل (نگارش مواردی از موضوعات مفهومی مرتبط با صلح در خانه و مدرسه) - آشنایی با اصول و مهارت‌های صلح و کاربرد آن در زندگی
سوم	شناخت خود و دیگران در رابطه با دیگران	- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل - مجموعه‌ای از آگاهی، اطلاعات، درک و فهم‌های صلح‌آمیز برای زندگی در جامعه.
چهارم	پاسخ به نیازهای درک متقابل	- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل - تشخیص راه‌های یادگیری زندگی باهم
پنجم	درک تعارض‌ها، تضادها و بی‌عدالتی‌های اطراف من	- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل - تمرین یادگیری زندگی باهم از طریق بررسی داستان‌های مرتبط با تعارض‌ها، تضادها و بی‌عدالتی‌ها (تحلیل داستان‌های زندگی واقعی و بررسی موقعیت‌های توأم با بی‌عدالتی) - تهیه و تنظیم بولتن خبری در مدرسه به همکاری مربی و کارشناس امور تربیتی
ششم	صلح همراه من است	- مهارت‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی که فرد برای رفتار صلح‌آمیز نیازمند آن است. - نقاشی بر تی‌شرت.
هفتم	حرکت به سوی آشتی (مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، باورها و دیدگاه‌های صلح‌آمیز که برای یک فرد ضروری است)	- مرور تکالیف جلسه قبل، آشنایی فراگیران در مرحله آشتی به‌عنوان ابزاری برای اصلاح ارتباطات در کلاس، حیاط مدرسه و خانواده. - بیان مصداق‌های حرکت به سوی آشتی (یادگیری زندگی باهم) در مدرسه - تشکیل بانک ارزش‌های اخلاقی صلح‌آمیز (در برد آموزشی و تکمیل آن تا پایان آموزش) - ارائه اخبار آشتی (یادگیری زندگی باهم) در مدرسه و خانواده به‌عنوان نمونه.
هشتم	ساخت پل‌های صداقت و جمع‌بندی	- تبیین مفاهیم حرکت به سوی آشتی با نمونه‌های کاربردی در زندگی - نحوه استفاده از مصادیق و مفاهیم مرتبط در خصوص ساختن پل‌های صداقت در یادگیری زندگی باهم فراگیران. - اتمام جمع‌بندی مباحث آموزش صلح در زندگی باهم

(بر گرفته از کتاب یادگیری زندگی با هم، کارگروه تخصصی شبکه جهانی مذاهب برای کودکان، ترجمه ابوالمعالی و همکاران، ۱۳۹۶)

پس از اتمام دوره آموزش صلح، هر ۲ گروه در معرض آزمون مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی قرار گرفتند (پس آزمون). پس از گذشت یک ماه مجدداً هر ۲ گروه در معرض همان آزمون قرار گرفتند (آزمون پیگیری). به منظور رعایت اصول اخلاقی پژوهش، در مورد محرمانه بودن اطلاعات، به نمونه‌های پژوهش اطمینان داده شد. در نهایت با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲، داده‌های گردآوری شده به روش تحلیل واریانس با اندازه‌گیری‌های مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی مورد تحلیل استنباطی قرار گرفت.

یافته‌ها

بر اساس جامعه آماری، تمامی آزمودنی‌ها دختر بوده‌اند. سن آزمودنی‌ها بین ۱۲ تا ۱۴ سال بوده و از هر سه پایه تحصیلی، در گروه‌های نمونه حضور داشته‌اند (پایه هفتم ۳۵٪، پایه هشتم ۳۵٪ و پایه نهم ۳۰٪). معدل اکثریت آزمودنی‌ها، بین ۱۹/۵۱ تا ۲۰ بوده است و آزمودنی‌های هر گروه، به‌طور مساوی از دو مدرسه حجاب و فضیلت انتخاب شده‌اند.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی عملکرد مشارکت‌کننده‌ها در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری

(مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی)

متغیر	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		انحراف معیار ±	میانگین	انحراف معیار ±	میانگین
مهارت‌های بین فردی	آزمایش	۲۳/۱۵ ± ۲/۰۳	۲۳/۱۵	۲۸/۰۵ ± ۲/۱۹	۲۸/۰۵
	کنترل	۲۳/۰۰ ± ۲/۱۳	۲۳/۱۰	۲۳/۱۰ ± ۲/۰۸	۲۳/۱۰
انگیزه تحصیلی	آزمایش	۲۳/۸۰ ± ۱/۹۳	۲۳/۵۵	۲۶/۵۵ ± ۲/۴۲	۲۶/۵۵
	کنترل	۲۴/۰۵ ± ۲/۱۴	۲۴/۲۰	۲۴/۲۰ ± ۲/۱۴	۲۴/۲۰

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی گروه کنترل در سه مرحله آزمون تفاوت زیادی ندارد؛ اما میانگین متغیرها در گروه آزمایش در مرحله پیش‌آزمون با پس‌آزمون و پیگیری تفاوت دارد. همچنین، مشارکت‌کنندگان گروه آزمایش در هر دو متغیر مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، در مقایسه با گروه کنترل، نمرات بالاتری در دو موقعیت زمانی پس‌آزمون و پیگیری داشتند.

به منظور آزمون معنی داری تفاوت‌های مشاهده شده از تحلیل اندازه گیری مکرر، با رعایت پیش فرض‌های آن استفاده شده است.

مقیاس اندازه گیری در این پژوهش فاصله‌ای بوده و افراد گروه نمونه، پس از هم‌تاسازی بر اساس متغیرهای مداخله‌گر به‌طور تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند. با رسم نمودار Q-QPlot طبیعی بودن توزیع نمرات، مورد بررسی قرار گرفت. نمودارها نشان داد که نمرات روی محور نرمال قرار دارند. با آزمون تحلیل واریانس، عدم تفاوت بین پیش‌آزمون‌های ۲ گروه، نشان داده شد ($P > 0/05$). آزمون لوین برای تعیین همگونی واریانس‌ها اجرا شد؛ سطح معنی داری مقدار F بیشتر از ۰/۰۵ بود. در نتیجه تفاوت معنی داری در واریانس نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در سه مرحله آزمون مشاهده نشد.

جدول ۳. آزمون‌های چندمتغیره مربوط به اثرات درون‌گروهی متغیرها

متغیر	لامبدای ویلکز	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی داری
مهارت‌های بین فردی	زمان آزمون	۰/۳۸۵	۲	۳۷	۰/۰۰۰
	زمان × گروه	۰/۴۰۲	۲	۳۷	۰/۰۰۰
انگیزه تحصیلی	زمان آزمون	۰/۵۳۹	۱	۳۸	۰/۰۰۰
	زمان × گروه	۰/۵۹۳	۱	۳۸	۰/۰۰۰

جدول ۳، نشان می‌دهد، بین میزان مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در سه بار اجرای آزمون، تفاوت معنی داری وجود دارد ($P < 0/01$). همچنین اثر متقابل زمان و گروه نیز معنادار است ($P < 0/01$). همان‌طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، سطوح معنی داری همه آزمون‌ها قابلیت استفاده از آزمون تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر را مجاز می‌شمارد.

برای بررسی یکسانی واریانس تفاوت بین همه ترکیب‌های مربوط به گروه‌ها (کرویت) از آزمون کرویت ماچلی^۱ استفاده شد. نتایج نشان داد که برای متغیرها، مفروضه کرویت برقرار نیست ($P < 0/05$)؛ بنابراین از آزمون تحلیل واریانس تعدیل یافته اپسیلون گرین‌هاوس-گایسر استفاده شد. نتایج تحلیل واریانس اندازه گیری مکرر با عدم برقراری مفروضه کرویت در جدول ۴ ارائه شده است.

1. Mauchly's Test of Sphericity

جدول ۴. نتایج آزمون اثرات درون‌گروهی متغیر به روش گرین‌هاوس-گایسر

متغیر	منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا
مهارت‌های بین فردی	زمان	۱۸۹/۰۶۷	۱/۲۶	۱۵۰/۵۳	۵۰/۴۵	۰/۰۰۰	۰/۵۷۰
انگیزه تحصیلی	زمان	۱۷۵/۲۰۰	۱/۲۶	۱۳۹/۴۹	۴۶/۷۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵۲
	زمان	۵۶/۰۶۷	۱	۵۶/۰۶۷	۳۲/۵۱	۰/۰۰۰	۰/۴۶۱
	زمان	۴۵/۰۶۷	۱	۴۵/۰۶۷	۲۶/۱۳	۰/۰۰۰	۰/۴۰۷

نتایج تحلیل واریانس در جدول ۴، نشان می‌دهد که تفاوت‌های مشاهده‌شده بین میزان مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، در زمان‌های مختلف آزمون، از لحاظ آماری معنی‌دار است. تعامل زمان و گروه نیز معنی‌دار است. به عبارتی میانگین مهارت‌های بین فردی در سه مرحله آزمون (پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) در گروه کنترل و آزمایش با هم تفاوت معنی‌داری دارد ($P < 0.01$)؛ یعنی آموزش صلح باعث افزایش نمره مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در پس‌آزمون گروه آزمایش شده است. اندازه اثر (ضریب اتا) نشان می‌دهد که آموزش صلح توانسته است ۵۷ درصد تغییرات واریانس مهارت‌های بین فردی و ۴۶/۱ درصد تغییرات واریانس انگیزه تحصیلی را تبیین کند؛ بنابراین می‌توان گفت آموزش صلح در افزایش مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است.

به‌منظور تشخیص تفاوت بین میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی بر اساس گروه (آزمایش - کنترل) و زمان آزمون‌ها از آزمون تعقیبی بونفرونی، استفاده شده است.

جدول ۵. آزمون تعقیبی بونفرونی برای بررسی تفاوت‌ها در متغیر بر اساس گروه و زمان آزمون‌ها

متغیر	منابع تغییرات	تفاوت میانگین	انحراف معیار	سطح معنی‌داری	فاصله اطمینان تفاوت ۹۵٪
					حد پایین حد بالا
گروه	آزمایش - کنترل	۳/۵۵۰*	۰/۵۶۸	۰/۰۰۰	۲/۴۰۱ ۴/۶۹۹
	آزمایش - کنترل	۱/۴۸۳*	۰/۶۵۵	۰/۰۲۹	۰/۱۵۸ ۲/۸۰۹
زمان	پیش‌آزمون - پس‌آزمون	-۲/۵۰۰*	۰/۳۶۱	۰/۰۰۰	-۳/۴۰۳ -۱/۵۹۷
	پیش‌آزمون - پیگیری	-۲/۸۰۰*	۰/۳۶۰	۰/۰۰۰	-۳/۷۰۱ -۱/۸۹۹
	پس‌آزمون - پیگیری	-۰/۳۰۰	۰/۱۴۷	۰/۱۴۴	-۰/۶۶۸ ۰/۰۶۸
انگیزه تحصیلی (گروه آزمایش)	پیش‌آزمون - پس‌آزمون	-۱/۴۵۰*	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰	-۲/۰۸۷ -۰/۸۱۳
	پیش‌آزمون - پیگیری	-۱/۴۵۰*	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰	-۲/۰۸۷ -۰/۸۱۳
	پس‌آزمون - پیگیری	۰	۰	۰	۰ ۰

نتایج آزمون بونفرونی در جدول ۵، نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده شده بین میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی گروه آزمایش و کنترل، از لحاظ آماری معنی‌دار است ($P < 0/05$)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که «آموزش صلح، بر مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر مثبت دارد».

همچنین تفاوت بین میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در گروه آزمایش، بر اساس نوبت آزمون‌ها (پیش‌آزمون - پس‌آزمون و پیش‌آزمون - پیگیری)، از لحاظ آماری معنی‌دار است ($P < 0/01$). به عبارت دیگر میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در مرحله بعد از اجرای برنامه آموزشی، در گروه آزمایش نسبت به قبل از آموزش صلح از اختلاف آماری معنی‌داری برخوردار بوده است. با توجه به مقدار تفاوت میانگین‌ها که عددی منفی است می‌توان نتیجه گرفت:

$$M_2 > M_1 \text{ یا } M_1 - M_2 < 0$$

به این معنی که میزان مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان، بعد از آموزش بیشتر از قبل آموزش است. بن؛ این آموزش صلح در رشد مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان، تأثیر مثبت داشته است. این نتیجه‌گیری در نمودار ۳، به وضوح مشخص شده است.

بر اساس آزمون بونفرونی در جدول ۵، تفاوت بین میانگین نمرات پس‌آزمون-پیگیری مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، از لحاظ آماری معنی‌دار نیست ($P > 0/05$). با توجه به عدم تفاوت میانگین‌ها در پس‌آزمون - پیگیری، می‌توان نتیجه گرفت: مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، دانش‌آموزان گروه آزمایش، بعد از گذشت ۴ هفته با قبل تفاوت معنی‌داری نداشته است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان دریافت که «تأثیر آموزش صلح بر بهبود مهارت‌های بین فردی، پس از گذشت زمان، پایدار بوده است».

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بررسی میزان اثربخشی آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان بود. بر اساس نتایج این پژوهش، آموزش صلح، توانسته است ۵۷ درصد تغییرات واریانس مهارت‌های بین فردی و ۴۶/۱ درصد تغییرات واریانس انگیزه تحصیلی را تبیین کند؛ و میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان گروه آزمایش را به‌طور معنی‌داری افزایش دهد. در عین حال در گروه کنترل،

میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، در مرحله پیش‌آزمون در مقایسه با پس‌آزمون، از اختلاف معنی‌دار آماری برخوردار نبوده است. همچنین میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در مرحله بعد از اجرای برنامه آموزشی، در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل از اختلاف آماری معنی‌داری برخوردار بوده است. این یافته نشان می‌دهد که طراحی و اجرای برنامه آموزشی، جهت ارتقای مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است. نتیجه بعدی پژوهش، نشان داد که آموزش صلح، بر بهبود روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان، تأثیر مثبت و پایدار دارد.

بر اساس نتایج حاصله، آموزش صلح، می‌تواند به بهبود روابط بین دانش‌آموزان در مدرسه و افزایش انگیزه تحصیلی آنان منجر شود. پژوهش‌های بسیاری در زمینه تأثیر آموزش صلح بر پیشرفت تحصیلی انجام شده، اما پژوهشی که به‌طور مستقیم تأثیر این متغیر را بر ارتقای مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در مدرسه مورد بررسی قرار دهد، یافت نشد. یافته‌های این تحقیق به‌طور غیرمستقیم با نتایج مطالعات انجام‌شده توسط؛ حبیبی کلیر و همکاران (۱۳۹۸)، بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیر (۱۳۹۶)، موتابی و فتا (۱۳۸۷)، You و همکاران (۲۰۱۶) Froiland & Worrell؛ (۲۰۱۶) Mishra؛ (۲۰۱۵) Tre Painer و همکاران (۲۰۱۳)، به نقل از بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیر (۱۳۹۶)، Sağkala و همکاران (۲۰۱۲)؛ Spilt و همکاران (۲۰۱۲)؛ Holder and Klassen (۲۰۱۰)؛ Jones (۲۰۰۹)؛ Gresham و همکاران (۲۰۱۷)، همسو است.

این مطالعات نشان دادند که آموزش صلح، موجب بهبود روابط بین دانش‌آموزان و معلمان خود و افزایش انگیزه دانش‌آموز در فعالیتهای تحصیلی (Spilt et al., 2012)، افزایش سطح همدلی (Sağkala et al., 2012) و مراقبت از آنان در برابر رفتارهای پرخطر و آسیب‌های اجتماعی (Gresham et al., 2017)، کمک به رشد شخصی و هویت‌های خودشکوفایی (موتابی و فتا، ۱۳۸۷)، کاهش مشکلات بین فردی (حبیبی کلیر و همکاران، ۱۳۹۸)، ادراک مطلوب‌تر از مدرسه (Holder & Klassen, 2010)، افزایش انگیزش درونی، بیرونی و سازگاری تحصیلی، بهبود آموزش و یادگیری (بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیر، ۱۳۹۶)، افزایش درگیری تحصیلی، درگیری شناختی، خودکارآمدی، پشتکار (Jones, 2009)، تلقین و توسعه تفکر و نگرش مثبت در دانش‌آموزان (Mishra, 2015) و در نهایت

منجر به ارتقای عملکرد تحصیلی می‌گردد (Tre Painer et al., 2013). به نقل از بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیر، ۱۳۹۶؛ You et al., 2016؛ Froiland & Worrell, 2016).

در تبیین این یافته از تحقیق می‌توان گفت؛ از دلایل احتمالی برای بهبود روابط بین فردی ممکن است این باشد که اکتساب و به‌کارگیری مهارت‌های باهم زیستن، پایه و مبنایی است که ارتباط‌های بین فردی بر اساس آن شکل می‌گیرد. دانش‌آموزانی که مهارت‌های باهم زیستن را به‌طور واقعی تمرین می‌کنند و به شایستگی به کار می‌گیرند، به‌طور حتم قادرند، در ورود به گروه همسالان و دوست‌یابی موفق باشند، تعاملی مثبت و متقابل در رابطه با همسالان خویش داشته باشند و همین‌طور دامنه‌ای از رفتارهای اجتماع‌پسندانه را از خود نشان دهند.

نتایج این تحقیق نشان داد که آموزش صلح، می‌تواند به افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود. به نظر می‌رسد این ارتقای انگیزه تحت تأثیر بهبود روابط بین فردی در مدرسه بوده است. بدیهی است هرچه روابط بین دانش‌آموزان با یکدیگر و با معلمان بهبود یابد، به همان اندازه احساس تعلق در دانش‌آموزان، نسبت به مدرسه بیشتر می‌گردد و این امر، منجر به افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود. Lipnevich Roberts and Preckel (2016) در نتایج مطالعات خود نشان دادند که ایجاد احساس تعلق در دانش‌آموزان منجر به کاهش اضطراب و همچنین احساس امنیت روانی در دانش‌آموزان می‌شود و فعالیت‌های جمعی آن‌ها را نیز رشد خواهد داد.

همچنین نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش را می‌توان از دیدگاه شناختی مورد تبیین و بررسی قرار داد. برای نظریه‌پردازان شناختی، یادگیری کسب و بازسازی ساختارهای شناختی است که از طریق آن، اطلاعات پردازش و در حافظه ذخیره می‌شوند. آنان بر این باورند که یادگیری، یک فرآیند درونی است که به‌صورت توانایی‌هایی در فرد ایجاد و در حافظه‌ی او ذخیره می‌شود و هر وقت که بخواهد، می‌تواند آن توانایی‌ها را مورد استفاده قرار دهد. صاحب‌نظران این رویکرد، یادگیری را ناشی از شناخت، ادراک و بصیرت می‌دانند. بدین‌صورت که آموخته‌های جدید فرد با ساخت‌های شناختی قبلی او تلفیق می‌گردد (سیف، ۱۳۹۹).

برای برقراری ارتباط آن‌هم به‌طور مؤثر، توجه به اصول و زمینه‌های آن حائز اهمیت است. می‌توان این‌گونه استدلال کرد که، این آموزه‌ها اغلب، گزاره‌هایی هستند که هم در سطح شناختی و هم در سطح رفتاری، عملکرد فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. خصوصاً آن‌که، زمینه‌های انگیزشی مناسب را برای این تأثیرگذاری، فراهم می‌نمایند.

بدیهی است پرداختن درست، علمی و منطبق با اصول برنامه‌ریزی درسی و سازمان‌دهی محتوا به مقوله‌ها و آموزه‌های مرتبط با آموزش صلح در زمینه‌ها، شیوه‌ها و پیامدهای مربوط به ارتباط‌های مثبت و عاطفی بین فردی در محتوای کتاب‌های درسی، از عوامل مهم آماده‌سازی فراگیران و دانش‌آموزان برای ورود به جامعه و فعالیت‌های اجتماعی است و می‌تواند هم به حل مشکلات رفتارهای فردی و گروهی آنان و هم جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی کمک نماید. همچنین، پیش‌نیازهای لازم برای شناخت سبک زندگی سالم را در اختیار آنان قرار دهد. اکنون که بیشتر دانش‌آموزان به علت نداشتن مهارت‌های اجتماعی مناسب دچار مشکلات رفتاری و کاهش انگیزه نسبت به تحصیل هستند، تهیه و تدوین برنامه‌ای مبتنی بر یادگیری برای باهم زیستن، بسیار سودمند است. بیشتر دانش‌آموزانی که عملکرد تحصیلی خوبی ندارند، به خاطر نداشتن انگیزه و یا مهارت‌های اجتماعی مناسب، مانند رفتار پرخاشگرانه، ناتوانی در یادگیری مشارکتی و رفتار مخرب کلاسی است؛ بنابراین آموزش چنین مهارت‌هایی برای غلبه بر این مشکلات ضروری است و آموزش مهارت‌های اجتماعی و یادگیری برای باهم زیستن، نقش مهمی در کاهش مشکلات بین فردی دانش‌آموزان و افزایش انگیزه آنان دارد.

بنابراین پیشنهاد می‌شود، این آموزش‌ها در برنامه درسی یا فوق‌برنامه دانش‌آموزان در پایه‌ها و دوره‌های مختلف تحصیلی گنجانده شود و معلمان و اولیای مدرسه با شرکت در کارگاه‌های آموزشی، با این مفاهیم و اهمیت و ضرورت پرداختن به آن‌ها در محیط مدرسه و کلاس‌های درس آشنا شوند. همچنین والدین و مربیان باید با روش‌های متنوع و جذاب، دانش‌آموزان را در معرض مفهوم صلح و مصادیق آن قرار دهند.

از محدودیت‌های این پژوهش، کوتاه و فشرده بودن دوره آموزش و پیگیری، نداشتن فرصت کافی برای تمرین آموزش‌های داده‌شده به دلیل امکانات محدودی که مدارس برای پژوهش فراهم می‌آورند و محدود بودن دامنه تحقیق به دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه اول منطقه ۱۹ تهران که تعمیم نتایج آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود برای افزایش قدرت تعمیم‌پذیری نتایج، در سطح پیشنهاد پژوهشی، این پژوهش در سایر مناطق کشور اجرا شود و تأثیر این آموزش‌ها در سایر پایه‌ها و دوره‌های تحصیلی و در مدارس پسرانه نیز موردبررسی قرار گیرد. همچنین تأثیر این آموزش‌ها، بر متغیرهای وابسته

دیگری همچون، مسئولیت‌پذیری، رفتارهای پرخطر احتمالی دانش‌آموزان، مشارکت اجتماعی و عدم خشونت در مدرسه و... مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- بهادری خسروشاهی، جعفر؛ حبیبی‌کلیر، رامین. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر انگیزش تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه. *نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی*، ۱۰(۳۹)، ۱۵۱-۱۷۳.
- حبیبی‌کلیر، رامین؛ فرید، ابوالفضل؛ مصرآبادی، جواد؛ بهادری خسروشاهی، جعفر (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی و هیجانی بر بهبود روابط بین فردی دانش‌آموزان. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۲(۱)۱۵، ۸-.
- حجازی، الهه؛ باباخانی، نرگس؛ سادات احمدی، سیده نگین. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بین فردی بر میزان پرخاشگری و رفتارهای تکانشی در میان دانش‌آموزان دبیرستانی. *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۲(۴۰)، ۳۸-۱۱.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۹). *روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش*. تهران: نشر دوران.
- قاسمی، علی؛ فولادچنگ، محبوبه. (۱۳۹۰). بررسی نقش تأکیدات هدفی والدین در خودتنظیمی یادگیری دانش‌آموزان. *مجله‌ی روانشناسی*، ۴(۱۷)، ۴۱۵-۳۹۹.
- کارگروه تخصصی شبکه جهانی مذاهب برای کودکان (۱۳۹۶). *یادگیری زندگی با هم*. ترجمه خدیجه ابوالمعالی؛ امیر مسعود رستمی؛ افسانه بوستان. تهران: نشر علم.
- لاری، نرجس؛ حجازی، الهه؛ اژه‌ای، جواد؛ جوکار، بهرام. (۱۳۹۸). ادراک معلمان از عوامل مؤثر بر ارتباط معلم دانش‌آموز: تحلیل پدیدارشناسی. *نوآوری‌های آموزشی*، ۱۸(۷۰)، ۷۸-۵۳.
- موتابی، فرشته و فتی، لادن (۱۳۸۷). *مهارت برقراری ارتباط، کتاب کار دانشجو*. تهران: دانشجو.
- موسوی، شایسته؛ ابوالمعالی، خدیجه؛ میرهاشمی، مالک (۱۳۹۶). نقش میانجی‌گر هیجان‌های تحصیلی در رابطه بین محیط یادگیری سازنده‌گرا و شایستگی تحصیلی در دختران دوره دوم متوسطه شهر تهران. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، ۸(۲)، ۹۵-۷۲.
- نبیلی‌پور، مهدی. (۱۳۹۰). *مهارت‌های زندگی*، چاپ دوم، اصفهان: نشر مرغ سلیمان.
- هدایتی، فرشته (۱۳۹۹). آموزش و پرورش شور، شوق، چالاکي، پویایی، اخلاق، رنگ، انگیزه، امید، حرکت را دریاب که فردا دیر است. *فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی*، ۱(۲)، ۶۹-۷۷.

References

- Baker, J.A. (2006). Contributions of teacher- child relationships to positive school adjustment during elementary School. *Journal of School Psychology*, 44(3), 211–229.
- Cherif, M. (2006). Learning to Live Together. *UOC Paper [Inaugural Lecture online]*. Iss. 3. UOC. Available at: www.uoc.edu/uocpapers/3/dt/eng/cherif.pdf.
- Compton, W.C. (2012). *Introduction to positive psychology*. Belmont, CA: Thompson Wadsworth.
- Dastan, S., Davodo, I. & Besaknezhad, S. (2014). The effect of stress management training on disappearance, interpersonal problems and dormant adaptation of female students in boarding schools. *J Psychol Achiev.*; 4(2):205-24.
- DiPerna, J.C. & Elliott, S.N. (1999). Development and Validation of the Academic Competence Evaluation Scales, *Journal of Psychoeducational Assessment*, 17(3), 207–225.
- Fathi Vajargah, S. & Eslami, M. (2008). Investigating the Attention to Peace Education in elementary curriculum from the point of view of education specialists, curriculum experts and elementary school teachers in Tehran. *Educational innovations*; 7 (25):76-49.
- Froiland, J.M. & Worrell, F.C. (2016). Intrinsic motivation, learning goals engagement and achievement in a diverse high Schools. *Psychology in the Schools*, 53(3), 321-336.
- Gresham FM, Van MB, Cook CR. (2017). Social Skills Training for Teaching Replacement Behaviors: Remediating Acquisition Deficits in At-Risk Students. *Behav Disord*. 2017;31(4):363-77.
- Hartley Brewer, El. (2007). *Motivating Children: Tools and Methods to Help Children Be Spontaneous*. Translated by Ahmad Nahidi. Publisher: Roshd.
- Holder, M.D. & Klassen, A. (2010). Temperament and happiness in children. *Journal of Happiness Studies*. 11, 419–439.
- Humphrey, N., Kalambouka, A., Wigelsworth, M., Lendrum, A., Deighton, J. & Wolpert, M. (2011). Measures of social and emotional skills for children and young people: A systematic Review. *Educational and Psychological Measurement*, 71(4), 617-637.
- Jenkins, T. (2008). International institute on peace education. Twenty-six years modeling critical, participatory peace pedagogy. *In factis pax: journal of peace education and social justice* 2 (2): 166-174.
- Jones, B.D. (2009). Motivating students to Engage in Learning: The MUSIC Model of Academic Motivation. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 21(2), 272-285.
- Kassu, M.B. & Yimam, J.A. (2016). Multilevel Analysis for Identifying Factors Influencing Academic Achievement of Student in Higher Education Institution: The Case of Wollo University. *Journal of Education and Practice*, 7(13), 17-23.
- Kim, C. Park, S.W., Cozart, J. & Lee, H. (2015). From motivation to engagement: The role of effort regulation of virtual high Students in mathematics courses. *Journal of Educational Technology & Society*, 18(4), 261-278.
- Lauritzen, SM. (2016). Building peace through education in a post-conflict environment: A case study exploring perceptions of best practices International. *Journal of Educational Development*. 51:77–83.
- Levett Jones, T. Lathlean, J., Higgins, I. & McMillan, M. (2009). Staff student relationships and their impact on nursing students' belongingness and learning. *Journal of advanced nursing*, 65(2), 316-324.

- Lipnevich, A.F., Preckel, & Roberts, R. (2016). *Psychosocial skills and school systems in the Twenty-first century Theory, research and applications*. New York, Springer.
- Markey, P., Markey, C., Nave, C. & August, K. (2014). Interpersonal problems and relationship quality: An examination of gay and lesbian romantic couples. *J Res Pers*. 51:1-8. doi: 10.1016/j.jrp.2014.04.001.
- Marshall Rio, J. (2014). *Motivation and Emotion*. Translated by Seyed Mohammadi Y. 4rd ed. Tehran: Virayesh. 1-23. Persian.
- Miller, J.D., Dir, A.A., Gentile, B., Wilson, L., Pryor, L.R. & Campbell, W.K. (2010). Searching for a vulnerable dark triad: comparing Factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder. *J Pers*. 78(5):1529-64. doi: 10.1111/j.1467-6494.2010.00660.x pmid: 20663024.
- Millings, A., Buck, R., Montgomery, A., Spears, M. & Stallard, P. (2012). School connectedness, peer attachment, and self-esteem as predictors of adolescent depression, *Journal of Adolescence*, 35, 1061-1067.
- Mishra L. (2015). Implementing Peace Education in Secondary Schools of Odisha: Perception of Stake Holders. *Sakarya University Journal of Education*:47-54.
- Montessori, M. (1949/1972). Education and peace. Trans. H. Lane. (1978). Chicago: Henry Regnery.
- Norouzi M, Zargar F, Akbari H. (2017). The Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy on Reduction of Interpersonal Problems and Experiential Avoidance in University Students. *J Res Behav Sci*. 2017;15(2):168-74.
- Riley, P. (2009). An adult attachment perspective on the student- teacher relationship & classroom management difficulties. *Teaching and teacher education*, 25(5), 626-635.
- Rowell, L. Hong, E. (2013). Academic Motivation: Concepts, Strategies, and Counseling Approaches. *Professional School Counseling*, 16(3), 158-171.
- Ryan, R.M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of personality*, 63(3), 397-427.
- Sağkala, A.S., Türnüklü, A. & Totan, T. (2012). Empathy for Interpersonal Peace: Effects of Peace Education on Empathy Skills. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 12 (2):1454-1460.
- Sandeep, K., Rashmi, Ch. (2017). A Review of the Relationship between Parental Involvement and Students' Academic Performance. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(3): 99, 2017.
- Schunk, D.H., Pintrich, J.R. & Meece, P.R. (2012). *Motivation in education: Theory, research and applications*. New York, NY: Pearson Higher ED.
- Spilt, J.L., Hughes, J.N., Wu, J.y., & Kwok, O.M. (2012). Dynamics of teacher-student relationships: Stability and change across elementary school and the influence on children's academic success. *Child development*, 83(4), 1180-1195.
- Steenburger, B. (2004). *The Art and Science of the Brief Psychotherapies*: American Psychiatric Press, Inc.
- Tajeri, B. (2016). Effectiveness of problem solving training on interpersonal sensitivity & aggression in students. *J Sch Psychol*. 5(3):39-55.
- Trevino, N.N. & DeFreitas, S.C. (2014). The relationship between intrinsic motivation and academic achievement for first generation Latino college students. *Social Psychology of Education*, 17(2), 293-306.
- You, S., Dang, M. & Lim, S.A. (2016). Effects of student perceptions of teachers' motivational behavior on reading, English and mathematics achievement: The mediating role of domain specific efficacy-self and intrinsic motivation. *Child & Youth Care Forum*, 45(2), 221-240.